

Zielone Szlaki Greenways jako czynnik rozwoju turystyki w Polsce na przykładzie Szlaku Odry

Krzysztof Sala

Uniwersytet Pedagogiczny im.
Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie
Instytut Politologii

Abstrakt: Celem niniejszej publikacji było przedstawienie pomysłu tworzenia Zielonych Szlaków Greenways jako czynnika pobudzającego i rozwijającego turystykę. W pracy dokonano prezentacji idei i głównych przesłanek Zielonych Szlaków Greenways. Ukazano ich znaczenie; opisano korzenie i rozwój Zielonych Szlaków Greenways na świecie, w Europie i w Polsce. Analizie poddano jeden z przykładów Zielonych Szlaków Greenways zlokalizowanych w Polsce – Szlak Odry. Wskazano pozytywny wpływ Szlaku Odry na rozwój turystyki w wybranych, mniejszych miejscowościach leżących na tym szlaku. Przywołano najważniejsze osiągnięcia i sukcesy w tej dziedzinie. Tezę postawioną w pracy było założenie, że Zielone Szlaki Greenways mogą stanowić istotny czynnik pobudzający rozwój turystyki, zwłaszcza w skali regionalnej. Dotyczy to w szczególności miejsc i miejscowości położonych na obszarach o mniejszym potencjale turystycznym. Artykuł powstał przy wykorzystaniu zwartych materiałów książkowych, czasopism, jak również informacji netograficznych i kontaktów osobistych z koordynatorami Zielonych Szlaków Greenways. Metoda badawcza zastosowana w publikacji to krytyka piśmiennicza i wywiad telefoniczny. Wyniki badań potwierdzają postawioną tezę, że Zielone Szlaki Greenways pozytywnie wpływają na sytuację i rozwój turystyki.

Słowa kluczowe: ekoturystyka, rozwój, turystyka zrównoważona, Szlak Odry, Zielone Szlaki Greenways

1. Wprowadzenie

Turystyka stanowi wyjątkowe zjawisko ostatnich dziesięcioleci. Nieustannie zwiększa się liczba podróży turystycznych i osób w nich uczestniczących. Spośród wielu istniejących na świecie rodzajów turystyki na uwagę zasługują te, które wpisują się w zasady rozwoju zrównoważonego. Ekoturystyka czy turystyka zrównoważona to taki rodzaj aktywności, który przyczynia się do poszanowania środowiska naturalnego poprzez zwiększanie świadomości ekologicznej uczestników. Zielone Szlaki Greenways w pełni odpowiadają powyższym założeniom.

Celem publikacji było przedstawienie koncepcji Zielonych Szlaków Greenways jako czynnika pobudzającego i rozwijającego turystykę – motywatora rozwoju turystyki. Praca pre-

Korespondencja:
Krzysztof Sala
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN
w Krakowie
Instytut Politologii
ul. Podchorążych 2
30-084 Kraków, Poland
Tel. +48 12 662 62 13
E-mail: Krzysztofsal@onet.pl

zentuje kluczowe założenia i waloryzację Zielonych Szlaków Greenways. Opisano w niej korzenie i rozwój tego zjawiska na świecie i w Polsce. Szczegółowej analizie poddano jeden z Zielonych Szlaków Greenways w Polsce – Szlak Odry. Ukazano jego wpływ na rozwój turystyki w wybranych, mniejszych miejscowościach leżących na szlaku. Przywołano najważniejsze dokonania i sukcesy wynikające z jego funkcjonowania. Tezą postawioną w pracy jest założenie, że Zielone Szlaki Greenways mogą stanowić ważny element aktywizujący rozwój turystyki. Dotyczy to także obszarów o mniejszym potencjale turystycznym.

Artykuł przygotowano, opierając się na analizie publikacji książkowych, artykułów, które ukazały się w czasopismach, jak również informacji netograficznych i materiałów uzyskanych w wyniku kontaktów osobistych autora z koordynatorami Zielonych Szlaków Greenways. Metodą badawczą była krytyka piśmiennicza i wywiad telefoniczny. Wyniki badań pozytywnie zweryfikowały postawioną tezę.

2. Idea i założenia Zielonych Szlaków Greenways

Zielone Szlaki Greenways to idea wpisująca się w popularne współcześnie założenia turystyki zrównoważonej. Jej głównym celem jest odpowiedzialna aktywność, która promuje zdrowy styl życia, poznawanie nowych kultur, jednocześnie nie stanowiąc zagrożenia dla stanu środowiska naturalnego (Zaręba, 2006). Zielone Szlaki Greenways to wielofunkcyjne trasy turystyczne, które są przeznaczone dla turysty niezmotoryzowanego, szukającego doznań w podróży wzdłuż naturalnych korytarzy, historycznych tras handlowych, biegów rzek czy tras kolejowych (Blázquez, Sarrión, 2014).

Oprócz promowania postaw ekologicznych i prozdrowotnych przyczyniają się do ożywiania gospodarek lokalnych. Pobudzają rozwój turystyki w miejscach łatwo rozpoznawalnych i popularnych. Jednak ich szczególna rola jest związana z odkrywaniem i rozwijaniem miejsc i miejscowości mało znanych, które często posiadają bogate walory naturalne i antropogeniczne. Greenways odpowiadają zarówno na potrzeby mieszkańców, jak i turystów. Mieszkańcom dają często możliwość zarobku z turystyki, dla turystów stanowią cenny pomysł na nową eskapadę turystyczną. Główne założenia Zielonych Szlaków Greenways to:

1. Wspieranie i aktywizacja społeczności lokalnych – rozwój lokalnej przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy i dodatkowych źródeł dochodów, odtwarzanie oraz ochrona tradycyjnych zawodów.
2. Ochrona przyrody, dziedzictwa kulturowego i zachowanie krajobrazu.
3. Korzystanie z lokalnych zasobów – bazy noclegowej i gastronomicznej, usług turystycznych i przewodnickich oraz lokalnych produktów.
4. Współpraca pomiędzy krajami, regionami, miastami, miejscowościami oraz ich mieszkańcami.
5. Pomoc społecznościom lokalnym w odkrywaniu i wzmacnianiu tożsamości kulturowej i społecznej, poprawa warunków i jakości życia.
6. Dostarczanie informacji i umożliwianie turystom dogłębnierzego poznania regionu, jego problematyki, lokalnych inicjatyw, działań, organizacji etc.
7. Promowanie niezmotoryzowanych form transportu oraz przyjaznych dla środowiska form turystyki, rekreacji i sportu.

8. Stwarzanie poruszającym się po mieście możliwości korzystania z bardziej zrównoważonych form transportu – poruszania się po mieście pieszo, rowerem lub korzystania z transportu publicznego zamiast używania własnego samochodu.

9. Zachęcanie ludzi do ruchu, poprawa zdrowia i bezpieczeństwa w podróży, promowanie aktywnego wypoczynku.

Do najważniejszych inicjatyw rozwijających się w ramach Zielonych Szlaków Greenways możemy zaliczyć (Fedas, Florys, 2010):

- ekomuzea – sieć rozproszonych w terenie obiektów, które obrazują wartości przyrodnicze i kulturowe danego regionu oraz dokonania jego mieszkańców;
- produkty lokalne – to z reguły specyficzne lokalne potrawy, produkty gastronomiczne, opowiastki i pamiątki, które decydują o unikalności wizerunku danego regionu (Davis, 1999);
- certyfikaty „przyjazny rowerom” – przyznawane obiektom turystycznym, usługowym i użyteczności publicznej, które wspierają turystykę rowerową poprzez oferowanie bezpiecznych stojaków rowerowych, rowerowych zestawów naprawczych i pierwszej pomocy czy też informacji przydatnych turystyce rowerowej;
- certyfikaty „czysta turystyka” – przyznawane obiektom hotelarskim, które poprzez wdrożenie zasad oszczędności i rozwiązań przyjaznych środowisku pragną obniżyć koszty eksploatacji, podnieść jakość oferowanych usług i swoją konkurencyjność na rynku;
- *questing* – polega na tworzeniu nieoznakowanych szlaków w terenie, którymi można wędrować, rozwiązując zagadki zawarte w wierszowanych wskazówkach. Na końcu trasy znajduje się skrzyneczka wraz z pieczętką, której odbicie potwierdza pokonanie całej trasy. *Questy* są ciekawą formą zwiedzania miejsc zwłaszcza o niższej waloryzacji turystycznej (Clark, Glazer, 2004).

Greenways w Europie Środkowo-Wschodniej rozumiane są jako szlaki dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego, tworzone wzdłuż rzek, tradycyjnych, historycznych tras handlowych, naturalnych korytarzy przyrodniczych i tras kolei. Są to szlaki rowerowe, piesze, konne, wodne i innego typu służące niezmotoryzowanym formom transportu i podróżowania. Ich tworzenie ma na celu: wspieranie rozwoju turystyki przyjaznej dla środowiska (zwłaszcza ekoturystyki i turystyki dziedzictwa), promocję zdrowego i aktywnego stylu życia i podróżowania oraz ożywianie gospodarki lokalnej przy poszanowaniu wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych. Zielone szlaki tworzą ramy dla realizacji lokalnych inicjatyw społecznych i projektów związanych z ochroną przyrody i krajobrazu, zachowaniem dziedzictwa kulturowego, turystyką przyjazną dla środowiska i zrównoważonym transportem. Odpowiadają na potrzeby zarówno mieszkańców, jak i zwiedzających oraz wnoszą pozytywny wkład w ożywianie lokalnej gospodarki.

3. Korzenie i początki Zielonych Szlaków Greenways na świecie i w Polsce

Ojczyzną ruchu Greenways są Stany Zjednoczone. Samo pojęcie „Greenways” pojawiło się tam po raz pierwszy w latach 50. XX wieku. Oznaczało tworzenie ścieżek rekreacyjnych (pieszych i rowerowych) służących promocji aktywnego stylu życia, głównie na terenach miejskich. Chodziło o propagowanie idei przemieszczania się bez wykorzystywania transportu motorowego, mającego szkodliwy wpływ na środowisko naturalne (Zaręba [red.], 2007).

Pod koniec lat 80. XX wieku dzięki wspólnej inicjatywie prezydenckiej Komisji do spraw Rekreacji oraz aktywności National Geographic Society udało się zrealizować sieć szlaków Greenways w całej Ameryce. Współcześnie w USA istnieje ponad 20 tysięcy kilometrów zielonych szlaków. Działają setki organizacji pozarządowych zajmujących się rozwojem idei Greenways na szczeblu krajowym, stanowym, powiatowym i lokalnym.

W krajach Europy Zachodniej pomysł na Greenways został zaszczerpiony z końcem lat 80. i w latach 90. Podobnie jak w USA, Greenways w krajach Unii Europejskiej są rozumiane jako ekologiczne korytarze turystyczne, rekreacyjne i komunikacyjne tworzone dla niemotoryzowanych form transportu. Co istotne, ścieżki biegną wzdłuż dawnych, historycznych szlaków, naturalnych korytarzy ekologicznych lub opuszczonych i nieużytkowanych linii komunikacyjnych (np. dawnych trakcji kolejowych). Ich celem jest promocja aktywnego stylu życia, poprawa zdrowia, ochrona środowiska naturalnego, zmniejszanie zanieczyszczeń powodowanych przez motoryzację oraz tworzenie bezpiecznych tras dojazdu lub dojścia do pracy i szkoły (European Greenways Association, 2000).

W 1997 roku w Namur w Belgii powstało Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Greenways (European Greenways Association – EGWA), które skupia dziś narodowe organizacje i instytucje zajmujące się tworzeniem i promocją zielonych szlaków. Najbardziej aktywni są partnerzy z Belgii, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Francji, Irlandii oraz Republiki Czeskiej.

W Europie Środkowo-Wschodniej Greenways zostało zainicjowane na terenie Republiki Czeskiej w 1990 roku. Czesi przy pomocy Amerykanów przeszczepili na grunt środkowo-europejski świetnie rozwijającą się w USA koncepcję Greenways. Pierwszą inicjatywą była trasa łącząca Wiedeń z Pragą (Praga–Wiedeń Greenways). W roku 1998 zarządzanie programem przejęła czeska Fundacja Partnerstwo dla Środowiska – Nadace Partnerství z Brna, wzbogacając go o aspekty środowiskowe i społeczne.

W Polsce pierwsze szlaki w ramach Greenways pojawiły się w 2001 roku za sprawą krakowskiej Fundacji Partnerstwo dla Środowiska (Zaręba [red.], 2008). Najważniejsze z nich zaprezentowano w tabeli 1.

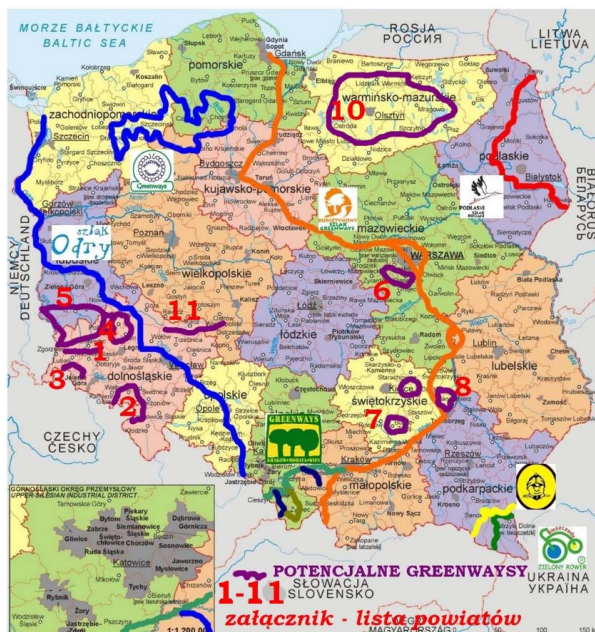
Tabela 1. Zielone Szlaki Greenways w Polsce
(Table 1. Greenways in Poland)

Nazwa szlaku (Name of the trail)	Rok powstania (Year of creation)	Długość (Length)	Oznaczenie kolorystyczne (Colour coding)	Lokalizacja (Location)
Bursztynowy Szlak Greenways	2002	1000 km	pomarańczowy	– Polska – Słowacja – Węgry
Szlak Odry	2005	1064 km	niebieski	Polska, województwa: – śląskie – opolskie – dolnośląskie – lubuskie
Podlaski Szlak Bociani	2002	413 km	czerwony	Polska, województwo podlaskie
Kraków – Morawy – Wiedeń	2003	780 km	zielony	– Polska – Czechy – Austria

Nazwa szlaku (Name of the trail)	Rok powstania (Year of creation)	Długość (Length)	Oznaczenie kolorystyczne (Colour coding)	Lokalizacja (Location)
Szlak Dobrego Wo- jaka Szwejka	2004	200 km (w Polsce)	żółto-czarny	– Polska – Ukraina – Słowacja – Czechy – Austria – Węgry
Greenway Naszyjnik Północy	2004	870 km	zielony	Polska, województwa: – zachodniopomorskie – kujawsko-pomorskie – wielkopolskie – pomorskie
Zielony Rower – Greenway Karpaty Wschodnie	2003	900 km	zielony	– Polska – Słowacja – Ukraina
Greenway – Dzie- dzictwo Wschodu	2018 (plano- wany)	1000 km	zielony	Polska, województwo lubelskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Historia GWs*, 2007.

Przebieg Zielonych Szlaków Greenways w Polsce przedstawia rysunek 1.

Rysunek 1. Zielone Szlaki Greenways w Polsce
(Figure 1. Greenways in Poland)

Źródło: Seweryn, 2009.

W Polsce bardzo ważnym efektem działań związanych z utworzeniem Zielonych Szlaków Greenways jest rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz zwiększenie świadomości ekologicznej zarówno lokalnych mieszkańców, jak i turystów. Obie grupy pod wpływem większego zainteresowania regionem zaczynają uczestniczyć w działaniach mających na celu ochronę i promocję tamtejszych bogactw naturalnych oraz walorów przyrodniczych. Bardzo dużym wsparciem w tych działaniach są lokalni liderzy (gospodarstwa agroturystyczne, organizacje pozarządowe, szkoły) i lokalne biura turystyczne, które poprzez zróżnicowane oferty turystyczne zachęcają indywidualnych turystów jak i grupy zorganizowane do odwiedzenia regionu.

W 2000 roku w regionie Europy Środkowo-Wschodniej powstał Program Greenways (CEG – Central & Eastern European Greenways) jako pozarządowa inicjatywa międzynarodowego stowarzyszenia Environmental Partnership Association działającego w Polsce, Republice Czeskiej, na Słowacji, Węgrzech, w Rumunii i Bułgarii. Założenia Greenways są także podejmowane przez organizacje z innych krajów regionu Europy Środkowo-Wschodniej, w szczególności z Austrii, Niemiec, Białorusi, Ukrainy, Serbii, Czarnogóry, Bośni i Hercegowiny, Słowenii i Macedonii. W 2006 roku partnerzy Programu Greenways podpisali Deklarację Greenways z Sopron, a dziesięć lat później Deklarację Greenways z Wiednia.

4. Szlak Odry jako czynnik rozwoju turystyki

Szlak Odry należy do najciekawszych Zielonych Szlaków Greenways położonych na terytorium Polski. To ponadregionalny szlak turystyczny biegnący doliną Odry od miejsca, w którym wpływa na terytorium Polski z Czech, aż do ujścia Warty (Hołubowska [red.], 2008).

Szlak został powołany do życia w roku 2005 z inicjatywy Fundacji Ekologicznej „Zielona Akcja” z Legnicy. Początkowo łączył jedynie Wrocław z Głogowem, następnie uległ przedłużeniu. Obecnie ma długość 1064 km i biegnie przez cztery województwa:

- śląskie,
- opolskie,
- dolnośląskie,
- lubuskie.

Dokładny przebieg szlaku to: Chałupki – Racibórz – Kędzierzyn-Koźle – Zdziessowice – Krapkowice – Opole – Brzeg – Oława – Wrocław – Brzeg Dolny – Lubiąż – Prochowice – Ścinawa – Głogów – Bytom Odrzański – Nowa Sól – Bojadła – Krosno Odrzańskie – Kłopot – Ślubice – Kostrzyn nad Odrą. Fragment przebiegu szlaku ukazuje rysunek 2. W terenie oznaczony jest niebieskimi znakami i wyznaczony na odcinku od Oławy przez Wrocław do Kostrzyna. W końcowym odcinku przebiega wzdłuż granicy z Niemcami.

Główną oś szlaku tworzy tzw. Rowerowy Szlak Odry (zob. Urząd Miejski Wrocławia, 2013). Wyznaczono go po obu stronach rzeki. Co kilkanaście kilometrów znajdują się tablice informacyjne i mapy pokazujące najciekawsze atrakcje turystyczne okolicy. Za Kostrzynem rozpoczyna się szlak „Zielona Odra”, który prowadzi wzdłuż rzeki do Szczecina. Wspólnie ze szlakiem „Zielona Odra” i Międzynarodowym szlakiem rowerowym R-66 wokół Zalewu Szczecińskiego tworzą jedną trasę rowerową, którą można dojechać od czeskiego odcinka Odry do odcinka ujściowego do Bałtyku.

Rysunek 2. Fragment przebiegu Rowerowego Szlaku Odry
(Figure 2. The part of Odra Bike Track)

Źródło: Rowerowy Szlak Odry, 2005.

Szlak Odry to sieć ścieżek rowerowych, szlaków wodnych, tras pieszych i edukacyjnych, które prowadzą przez malownicze zakątki doliny Odry. Głównym celem utworzenia szlaku było ukazanie turystom specyfiki przyrody obszarów nadrzecznych oraz mozaiki kulturowej wzdłuż rzeki. Największymi atutami szlaku są liczne walory, takie jak: starorzecza, łąki zalewowe (Łęgi Odrzańskie), siedliska ptaków, atrakcje turystyczne związane z historią tych terenów oraz malownicze krajobrazy. Uruchomienie szlaku zainspirowało mieszkańców do podjęcia działań łączących się z ekoturystyką, edukacją ekologiczną, społeczną ochroną przyrody, lokalnymi produktami i dziedzictwem kulturowym (ekomuzea). Koordynatorem Szlaku Odry jest Fundacja Partnerstwo Doliny Środkowej Odry.

Szlak stanowi przykład, w jaki sposób inicjatywa typu Greenways może przynieść korzyści zarówno środowisku naturalnemu, jak i rozwojowi społeczności lokalnych. Na terenie Szlaku Odry wciąż powstają między innymi przyrodnicze ścieżki edukacyjne czy ekomuzea. Szczególna rola Szlaku Odry polega na popularyzacji i rozwoju mało znanych, a ważnych pod względem naturalnym i kulturowym miejscowości i zakątków. Szlak Odry przyczynił się do rozwoju turystycznego mało znanych miejscowości, takich jak na przykład:

- Lubiąż,
- Dziewin,
- Rudna,

- Tarchalice,
- Wietszyce.

Lubiąż to niewielka miejscowość położona przy przeprawie przez Odrę, około 50 km od Wrocławia. Może się ona poszczycić lokalizacją drugiego co do wielkości na świecie kompleksu klasztornego z 1163 roku¹. Pocysterski obiekt należy do najcenniejszych zabytków sakralnych w Polsce. Pomimo tego wiedza na jego temat, jak i o całej miejscowości przez wiele lat była bardzo skromna. Dzięki funkcjonowaniu Szlaku Odry popularność Lubiąża wśród turystów znacznie wzrosła. Do jego najważniejszych atrakcji turystycznych możemy zaliczyć:

- ekomuzeum cysterskie – muzeum rozproszone, w którego skład wchodzi cenne zabytki miejscowości (m.in. klasztor, kościół parafialny, drewniany wiatrak, zagroda łużycka) oraz obiekty i obszary przyrodnicze (np. Lasek św. Jadwigi);
- *questing* („W cieniu klasztornych wież”) – możliwość odbycia wędrowki poznawczej po klasztorze;
- lokalne produkty gastronomiczne (grzaniec cysterski, „micha mnicha”);
- rezerwat przyrodniczy „Odrzyska”;
- ścieżka edukacyjna prowadząca po największych atrakcjach przyrodniczych i kulturowych gminy;
- imprezy cykliczne (festyn lokalny, obłężenie klasztoru, Slot Art Festival, Tunnel Electricity, Wratislavia Cantans).

Liczba turystów odwiedzających corocznie Lubiąż, szacowana przez Stowarzyszenie Lubiąż, wynosi obecnie około 20 tysięcy. Wzrostowi ruchu turystycznego towarzyszy rozwój bazy noclegowej i gastronomicznej. Funkcje koordynatora działań turystycznych pełni Stowarzyszenie Lubiąż. Oprócz dotychczasowych dokonań stara się ono również w dalszym ciągu rozwijać produkt turystyczny Lubiąża poprzez nowe inwestycje.

Szlak Odry przyczynił się też do rozwoju turystyki w Dziewinie. Ta mała i prawie zupełnie nieznaną miejscowość posiada na swoim terenie największy na Śląsku dwór renesansowy z XVI wieku z parkiem angielskim, a także gotycki kościół z XIV wieku. Dziewin, dawna osada rybacka z 1218 roku, jest otoczony cennymi lasami łągowymi.

We wsi powstała w 2007 roku Inicjatywa Ekomuzealna Wieś Rybacka w Dziewinie. Ten interesujący projekt odwołuje się do tutejszych bogatych tradycji rybactwa śródlądowego i zwyczajów okolicznych mieszkańców. Specyfika tego miejsca jest przedstawiana za pomocą rzeźb, obrazów i innych dzieł sztuki. Realizowany w miejscowości *quest* „Rzeźbiony Dziewin” ma przybliżyć bogate lokalne tradycje rzeźbiarsko-malarskie, które przyciągają artystów z całej Polski. Miejscowość szczyci się również jedną z nielicznych na Dolnym Śląsku galerii wiejskich. Dziewin może się pochwalić kilkoma lokalnymi produktami gastronomicznymi: pączki Napoleona, buła Eugenii i piróg. Ponadto w ofercie turystycznej można znaleźć:

- festyn „Dni Dziewina”,
- plener artystyczny „Dziewin – Dolnośląski Kazimierz Dolny nad Odrą”,
- kilka ścieżek edukacyjnych,
- rajdy rowerowe,

---

¹ Największym kompleksem klasztornym na świecie jest Escorial w Hiszpanii.

- naukę wędkowania,
- wizyty seminaryjne,
- warsztaty dla dzieci.

Nad całością aktywności pieczę sprawuje Stowarzyszenie Aktywnej Dziewiny. Rozwój turystyki na bazie Szlaku Odry zaowocował też rozwojem bazy agroturystycznej i gastronomicznej w Dziewinie i najbliższej okolicy.

Rudna to następna mała miejscowość, która również sporo zyskała dzięki Szlakowi Odry. Ta mało znana w Polsce gmina wiejska, kojarząca się głównie z kopalnią miedzi, ma bogate korzenie sięgające XIII wieku. W średniowieczu słynęła z największych w okolicy targów bydła. Lokalizacja na ważnym szlaku kolejowym przyczyniła się do rozwoju miasta. W wyniku zniszczeń wojennych Rudna straciła jednak prawa miejskie w 1945 roku. Pomimo sporych szkód posiada liczne zabytki (Rudna – atrakcje turystyczne, 2007):

- zespół miejski,
- kościół parafialny pw. Trójcy Świętej,
- kościół pw. św. Katarzyny,
- ratusz z XVIII wieku.

Realizowany w ramach Szlaku Odry *quest* „Ulicami historycznej Rudnej” oraz inne inicjatywy turystyczne przyczyniły się do wzrostu świadomości turystycznej tej niedocenianej wcześniej miejscowości.

Tarchalice stanowią kolejny przykład niewykorzystanego wcześniej w pełni potencjału turystycznego. W tej małej wiosce znajdował się jeden z największych starożytnych ośrodków metalurgii żelaza w Europie. Ślady istniejącej w tym miejscu osady hutników celtyckich i osadników związanych z kulturą przeworską, a także pozostałości niecałej setki dymarek i duże ilości żużli rozrzuconych po okolicy datuje się na II–III wiek n.e. W ramach Szlaku Odry w miejscowości powstało w 2005 roku Ekomuzeum Dymarki, które prezentuje walory przyrodnicze i archeologiczne. We wsi organizowana jest cykliczna impreza „Żelazna Wieś – Piknik Archeologiczny”. Przypomina ona słynne Dymarki Świętokrzyskie. Turyści mają możliwość podziwiać budowę replik glinianych pieców, wyrobów garncarskich oraz prezentacje procesu wytopu żelaza. Ponadto w skład oferty turystycznej wchodzi:

- ścieżki przyrodnicze i archeologiczne,
- wiosenny rajd rowerowy,
- spływ kajakowy,
- biesiady przy ognisku w Tarchalicach i w Dębnie,
- lekcje o przyrodzie w Centrum Edukacji Ekologicznej,
- lekcje muzealne z udziałem archeologów,
- szkolenia i warsztaty w Centrum Edukacji Archeologicznej,
- wizyty seminaryjne.

Funkcję koordynatora działań turystycznych pełni Towarzystwo Turystyki Rowerowej „CROSS”. W związku z rozwojem ruchu turystycznego w miejscowości powstało również pole biwakowe z dostępem do kuchni, łazienki i kawiarenki internetowej. Biorąc pod uwagę wielkość miejscowości (około 200 mieszkańców), obecna aktywność turystyczna jest tutaj duża.

Wietszyce to jeszcze jeden przykład rozwoju turystycznego dzięki działalności Szlaku Odry. W tej małej miejscowości powstało Ekomuzeum Dziadoszan, czyli starostłowińskiego

plemienia, które zamieszkiwało w średniowieczu tereny nadodrzańskie. Turyści mają możliwość podziwiać walki wojów, uczestniczyć w „Biesiadzie Dziadoszan” czy też odwiedzić rekonstrukcję grodu wraz z palisadą. W skład omawianego ekomuzeum wchodzi także unikatowe czternastowieczne krzyże pokutne, bunkry tzw. Rygla Odry oraz wały przeciwpowodziowe z XVIII wieku. Ponadto w ofercie znajdują się:

- produkty lokalne (czapla z Wietszyc, pierożki Bożenki, dżem z marchewki),
- ścieżki kulturowe i rowerowe,
- imprezy kulturalne (Flis Odrzański, Biesiada Dziadoszan),
- oferta edukacyjna („Nadodrzańskie spotkania z historią i przyrodą”, „Krajobrazy nadodrzańskie”),
- biegi na orientację,
- plenery artystyczne.

Funkcję koordynatora działań w Wietszycach pełni Stowarzyszenie Regionalne „Nadodrzański Zakątek”.

Do innych małych miejscowości, które zyskały na lokalizacji przy Szlaku Odry, można zaliczyć:

- Owczary (Muzeum Łąki),
- Malczyce (Inicjatywa Ekomuzealna Żegluga),
- Krzydłina (Inicjatywa Ekomuzealna Wieś Krzydłina),
- Kłopot (Muzeum Bociana),
- Nowa Sól (*quest* „Szlakiem solnym po Nowej Soli”).

5. Podsumowanie

Zielone Szlaki Greenways stanowią przykład interesującej inicjatywy turystycznej na świecie, ale również w Polsce. Działalność w ramach Greenways może niewątpliwie przynieść wiele korzyści dla rozwoju turystyki i dziedzin z nią związanych. Dotychczasowe wyniki są na to istotnym dowodem. Wzrost ruchu turystycznego w miejscowościach leżących na Zielonych Szlakach Greenways doprowadził do licznych pozytywnych zmian. Szlaki przyczyniły się do ożywienia gospodarczego, poprawy na rynku pracy, wzmocnienia więzi społecznych czy zwiększenia dochodów do budżetów gmin. Dotyczy to szczególnie miejscowości małych i mało znanych. Szlaki służą zarówno turystom, jak i mieszkańcom.

W związku ze sprawdzoną formułą w przyszłości należy spodziewać się dalszego wzrostu liczby szlaków w ramach inicjatywy Zielone Szlaki Greenways. Rozszerzeniu ulegnie także produkt turystyczny związany z istniejącymi już do tej pory szlakami.

Bibliografia

- Blázquez, J., Sarrión, J. (2014). *Greenways Product: Specific Methodology for Creating a Tourism Product Based on Greenways*. Madrid: Rutas Pangea & Greenways and Environment Department.
- Clark, D., Glazer, S. (2004). *Questing: A Guide to Creating Community Treasure Hunts*. Hanover–London: University Press of New England. ISBN 1584653345.
- Davis, P. (1999). *Ecomuseums: A Sense of Place*. London: Leicester University Press. ISBN 0718502086.
- European Greenways Association. (2000). *The European Greenways Good Practice Guide: Examples of Actions Undertaken in Cities and the Periphery* [online, dostęp: 2017-01-12]. Namur, Belgique: Euro-

- pean Greenways Association. Dostępny w Internecie: http://digidownload.libero.it/greenways/pdf/greenways_en.pdf.
- Fedas, M., Florys, K. (2010). *Poszukiwanie skarbów na greenways*. Kraków: Fundacja Partnerstwo dla Środowiska.
- Historia GWs*. (2007) [online, dostęp: 2017-01-14]. Mińsk: Organizacja Społeczna „Agro i Ekoturystyka”. Dostępny w Internecie: <http://www.greenways.by/index.php?content&id=7&lang=pl>.
- Hołubowska, A. (red.). (2008). *Szlak Odry. W Krainie Łęgów Odrzańskich*. Kraków: Amistad. ISBN 9788375600438.
- Rowerowy Szlak Odry. (2005). *Szlaki rowerowe*. Gmina Nowa Sól: Samorządowy Portal Internetowy [online, dostęp: 2017-01-14]. Dostępny w Internecie: http://www.gminanowasol.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&menu=40&strona=1&pol=20.
- Rudna – atrakcje turystyczne. (2007). Polska Niezwykła.pl [online, dostęp: 2017-01-16]. Dostępny w Internecie: <http://www.polskaniemzwykla.pl/web/place/search,1,-1,-1,367373,-1,-1,-1.html>.
- Seweryn, E. (2009). *IV edycja Programu Szkoły dla Ekorozwoju* [online, dostęp: 2017-01-23]. Poznań: Portal Edukacji Ekologicznej Zielonalekcja.pl. Dostępny w Internecie: <http://zielonalekcja.pl/news/aktualnosci/iv-edycja-programu-szkoly-dla-ekorozwoju/>.
- Szlaki Greenways w Polsce i na świecie* [online, dostęp: 2017-01-22]. Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych. Dostępny w Internecie: <http://www.sis-dotacje.home.pl/lupa/historia%20greenway.pdf>.
- Urząd Miejski Wrocławia. (2013). *Szlak Odry: przewodnik rowerowy* [online, dostęp: 2017-01-05]. Wrocław: Urząd Miejski. Dostępny w Internecie: http://www.wroclaw.pl/files/Turystyka/Wroclaw_Szlak_Odry.pdf.
- Zaręba, D. (2006). *Ekoturystyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. ISBN 9788301148409.
- Zaręba, D. (red.). (2007). *Zielone szlaki – greenways: praktyczny poradnik*. Kraków: Fundacja Partnerstwo dla Środowiska. ISBN 8392215419.
- Zaręba, D. (red.). (2008). *Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk*. Kraków: Fundacja Fundusz Partnerstwa; Fundacja Partnerstwo dla Środowiska. ISBN 9788392604310.

Greenways as a factor of development of tourism in Poland illustrated with an example of the Oder River Trail

Abstract: The aim of this publication is to present the idea of creating Greenways as a factor stimulating and developing tourism. The paper presents the idea and the main premises of Greenways. It shows their significance. The publication describes the roots and the development of Greenways in the world, in Europe and in Poland. An analysis is made of one of the examples of Greenways in Poland—the Oder River trail. The paper presents a positive influence of the Oder River Trail on the development of tourism in selected smaller towns located on the trail. The most important achievements and successes in this area are shown. The thesis formu-

lated in the paper was the assumption that Greenways can be an important factor stimulating the development of tourism, particularly at the regional scale. In particular, it concerns places and towns with lower tourism potential. The paper was created with the use of non-serial book materials, journals, as well as netographic information and personal contacts with Greenways coordinators. The research method used in the publication was literature criticism and a telephone interview. The research findings positively verified the formulated thesis that Greenways positively influence the situation and development of tourism.

Key words: ecotourism, development of tourism in the region, sustainable tourism, Oder River Trail, Greenways